

РОЗДІЛ I,

де оповідається про побут та звички славнозвісного ідальга¹ Дон
Кіхота Ламанчського

У Ламанчі, в одному селі, назви якого я не хочу згадувати, жив нещодавно один із тих ідальгів, що все майно їхнє — спис, старовинний щит, миршава шкапина та швидкий гончак. Три чверті його прибутків ішло на олью², в якій було більше яловичини, ніж баранини, та на вечерю. А вечеря переважно складалася з вінегрету, по суботах — з яєшні з салом, по п'ятницях — із сочевиці, а по неділях — ще з якогось голубеняти на додачу. Решту він витрачав на камзол із легкого півсукна, на оксамитові штани й такі самі туфлі; це він носив у свята. Буденних днів прикрашав себе вбранням із найтоншого сукна свого виробу. Він мав дома ключницю, жінку років за сорок; небогу, яка не дійшла ще й двадцяти літ, а для роботи на дворі та в полі був у нього хлопець, що мусив уміти і коня сідлати, і орудувати садовими ножицями. Мав наш ідальго років під п'ятдесят. Був він міцно збудований, сухорлявий, з обличчя худорлявий, вставав рано і дуже любив полювати. Кажуть, звали його Кіхада чи Кесада, але є підстава вважати, що звався він Кіхано. Проте це не відіграє великої ролі в нашому оповіданні; досить того, що воно не відбігає й на крок від правди. Слід також знати, що згаданий ідальго все своє дозвілля (тобто більшу частину року) присвячував читанню лицарських книжок і так захоплено та завзято віддавався цій

¹ Ідальго — дрібний дворянин (тут і далі — прим. пер.).

² Олья — іспанська страва (рід гарячого вінегрету).

праці, що забував про лови й навіть про своє господарство. Цікавість і захоплення ідальга дійшли того, що він продав кілька десятин землі, щоб придбати лицарських книжок, і нарешті зібрав їх у своєму домі всі, які лише міг дістати. Серед цих книжок ні одна не вподобалася йому так, як твори славнозвісного Фелісіана Сільванського. Його проза та плутані вирази здавалися ідальгові перлинами, а найбільш коли йому траплялося читати любовні листи та виклики на бій, де часто стояло таке: «Справедливість несправедливості, що вчинено моїй справедливості, так зменшила моє почуття справедливості, що я справедливо скажуся до вашої вроди». Читаючи такі фрази, бідолаха з'їхав з глузду і перестав спати, шукаючи в них змісту, якого не добрав би й не збагнув би сам Арістотель¹, коли б навмисне ожив для цього. Ідальга турбували рани, що їх дістав дон Бельяніс, бо хоч і визначні лікарі його доглядали, а все ж він не міг позбутися численних шрамів на обличчі й на тілі. А втім, він хвалив автора за обіцянку скінчити ці нескінченні пригоди й багато разів хотів узятися за перо, щоб здійснити це самому. Він, безперечно, зробив би це, і зробив би не без успіху, якби на перешкоді йому не стали інші напосідливі й важливіші думки. Багато разів сперечався він з місцевим священником (це була людина вчена й з ученою ступінню з Сіуенси²) про те, хто був кращий лицар — Пальмерін Англієць чи Амадіс Гальський³. Але маесе⁴ Ніколас — циркульник із їхнього села — казав, що ніхто не вийде про-

¹ Арістотель — філософ Стародавньої Греції (IV сторіччя до початку нашої ери).

² Сіуенса — місто, де за часів Сервантеса був університет, досить занедбаний.

³ Пальмерін, Амадіс — головні герої лицарських романів, популярних в Іспанії, переважно наприкінці XV і XVI сторіч. Це література феодальної верстви, проти якої виступає Сервантес, ідеолог висхідної буржуазії.

⁴ Маесе — пан.

ти лицаря Феба, а якщо хто й може рівнятися з ним, то хіба що дон Галаор, брат Амадіса Гальського. Кінець-кінцем ці книжки так захопили нашого ідальга, що, читаючи їх, він проводив ночі від смерку до ранку й день — від вранішньої до вечірньої зорі. Отак через безсоння та постійне читання він сушив собі мозок і збожеволів. Його фантазія виповнилася всім тим, що він вичитав із книжок — чарівництвом, змаганнями, бійками, викликами на бій, ранами, любовними листами, коханням, заздрістю та різною нісенітницею.

Він упевнив себе, що вся ота сила-силенна пригод у книжках — чистісінька правда, і нічого у світі не було для нього правдивішого за них.

Він казав, що Сід Руї Діас¹ був дуже гарний лицар, але не міг рівнятися до лицаря Полуменистого Меча, який одним махом вклав двох надзвичайних і бундючних велетнів. Багато гарного казав він про велетня Морганте², що один із усього велетенського роду — чванливого й нечемного — був ввічливий та добре вихований. Та найкраще ставився він до Рейнальда Монтальбанського, а особливо коли бачив, як той виїздив із свого замку, грабував усе, що тільки міг, і вкрав навіть за морем статую Магомета³, зроблену, як каже історія, з чистого золота. За те, щоб

¹ Сід Руї (Родріго) Діас — герой іспанської феодальної поеми, т. зв. романсів про Сіда (історична особа, жив у другій половині XI сторіччя).

² Морганте — герой жартівливої поеми італійського буржуазного поета Луїджі Пульчі (1432–1484).

³ Основоположник магометанської релігії. Симпатії Дон Кіхота — це вияв загального руху європейських держав того часу на схід — Аравію, Месопотамію, Африку й Туреччину. Цей загарбницький рух, що йшов під гаслом боротьби за християнство, характеризував період первісного капіталістичного нагромадження. Багаті країни Близького Сходу, з високою культурою, в ім'я християнського бога були зруйновані, розграбовані.

дати доброї прочуханки зрадникові Галалонові, він віддав би ключницю, та й небогу на додачу.

Зрештою, він збожеволів зовсім, і йому ввійшло в голову думка, якої досі не було ще ні в одного божевільного. Йому здалося пристойним і конче потрібним — щоб збільшити свою славу і для користі рідного краю — стати мандрівним лицарем. Заради цього він мусив подорожувати по всьому світу зі зброєю та конем, шукати пригод і робити те, що, як він читав, повинні робити всі мандрівні лицарі, тобто карати за різні кривди та наражатися на всякі небезпеки, щоб, перемагаючи їх, укрити своє ім'я вічною славою. Бідолаха уявляв уже себе увінчаним за своє лицарство щонайменш короною Трапезунда¹ і, захопившись цими приємними думками, хутчій почав здійснювати те, чого весь час так жадав.

Передусім він почистив панцер, що належав ще його предкам і багато віків стояв забутий десь у кутку та взявся іржею і цвіллю. Він почистив та направив його якнайкраще, але спостеріг у нім велику нестачу — у шоломі не було забрала, і був тільки самий шишак. Але тут стала в пригоді його вигадливість, — зробивши з картону забрало та прикріпивши його до шишака, він надав усьому приладові вигляду цілого шолому. Щоб дізнатися, чи досить він міцний та чи може витримати удар мечем, він узяв свій меч, двічі добре ним рубонув і враз знищив усе, що майстрував цілий тиждень.

Легкість, з якою він порубав на шмаття шолом, йому не сподобалась, і, щоб запобігти небезпеці надалі, він підклав зсереди-

¹ Трапезунд (Трабзон) — місто в Малій Азії.

ни кілька смуг заліза. Задоволений тепер міцністю шолома, але не зважаючи уже на нову спробу, він відклав його набік, вважаючи за найкращий у світі.

Після цього він пішов подивитись на свою шкапу, і хоч копи-та в неї були в розколинах, а вад більше, ніж у коня Гонелли¹ (а в того були сама шкура та кістки), йому здалося, що ані Буцефал Александра², ані Баб'єка³ Сіда не можуть із нею рівнятися. Чотири дні вигадував він ім'я своєму коневі, бо ж (казав він сам собі) немає рації, щоб кінь такого славетного лицаря, сам із себе такий добрячий, мав якусь невідому назву. Він силкувався добрати йому ім'я, з якого видно було б, чим був кінь, поки ще не належав мандрівному лицареві, і яке нагадувало б те, чим він є тепер. Йому здавалося, що після зміни становища господаря і ім'я коня мусить змінитися на нове — славетне та гучне, що пасувало б до його нового призначення та нової праці. Отак вигадавши, обміркувавши, приклавши, відкинувши та ще вигадавши багато імен, він, кінець-кінцем, назвав його Росінантом⁴; це ім'я здавалося йому гучним і змістовним.

Отак добравши собі до вподоби ім'я коневі, ідальго хотів і собі дати ім'я. На ці роздумування пішов ще тиждень, і нарешті він назвав себе Дон Кіхотом. Проте, згадавши, що Амадіс не задовольнився самим ім'ям Амадіса, а додав до нього ще ім'я свого королівства та рідного краю, бо хотів їх уславити, і тому назвав-

¹ Гонелла — славетний італійський блазень (XV ст.), герой багатьох анекдотів.

² Буцефал — славетний кінь Александра Македонського.

³ Баб'єка — ім'я коня Сіда.

⁴ Ім'я Росінант складається з двох іспанських слів: rocin — кінь і antes — попереду, себто кінь, що є попереду, — найкращий кінь.

ся Амадісом Гальським, наш лицар подумав, що слід і йому дати до свого імені назву свого рідного краю. Отож він і назвав себе Дон Кіхотом Ламанчським, що, як здавалося йому, вказувало на його походження та вславляло його батьківщину. Почистивши зброю, зробивши шолом, назвавши коня, він побачив, що тепер йому треба тільки знайти даму серця і закохатися в неї, бо мандрівний лицар без кохання однаково, що дерево без листя й без соку. Він казав собі:

— Мабуть, я зустрінуся з яким-небудь велетнем, як це звичайно трапляється з мандрівними лицарями, одразу ж скину його з коня або розрубав, або візьму в полон. Тоді конче треба мати даму, до якої його можна послати. Він увійде, схилить коліна перед моєю коханою і скаже принижено й покірно: «Я, велетень Каракульямбро, господар острова Маліндранія. Мене переміг на поединку лицар Дон Кіхот Ламанчський, якого ще мало славлять, і послав до вашої милості, щоб Ваша Величність користувалася мною по своїй волі».

Як же зрадив наш лицар після такої промови, а найбільше, коли знайшов, кого обрати дамою серця! Кажуть, що в сусідньому селі жила вродлива сільська дівчина, в яку він був колись закоханий, але вона, кажуть, ніколи цього не знала й не помічала; звали її Альдонса Лоренсо. Їй саме й вирішив він дати титул володарки своїх думок. Добираючи прізвище, що не різнилося б від її справжнього прізвища та одночасно нагадувало б ім'я якоїсь принцеси або знатної дами, він назвав її Дульсінеєю Тобоською (бо вона була родом з Тобоса); ім'я, на його погляд, мелодійне, незвичайне та змістовне, як і всі інші, уже вигадані ним імена.

РОЗДІЛ II,

де оповідається про перший виїзд Дон Кіхота з його садиби

Закінчивши це готування, Дон Кіхот не схотів відкладати далі здійснення своїх думок, бо гадав, що коли запізниться виїхати, то це пошкодить всьому світові, де він збирався знищити образи, виправити помилки та зловживання, зм'якшити ненависть і примусити платити борги. Отож, нікому не сказавши про свої наміри, він якось удосвіта убрався у свій панцер, сів на Росінанта, надів на голову свій погано збитий шолом, а на руку щит, узяв спис і виїхав за ворота, страшенно задоволений, що так удало почав здійснювати свої бажання.

Та не встиг він виїхати в поле, як його опанувала така страшна думка, що він мало не кинув розпочатої справи. Він пригадав, що його ще не висвячено на лицаря і тому, за лицарським законом, він не мав права піднести зброю на буд-якого лицаря, а коли б його й висвятили, то щит у нього буде чистий, поки подвиги дадуть йому право заробити собі девіз¹.

Ці думки мало не змусили його залишити свій намір, але під впливом свого божевілля він вирішив, що його висвятить перший, кого він зустріне, на зразок багатьох інших лицарів, як то читав він у своїх улюблених книжках. Щодо чистого щита, то він сподівався при першій же нагоді вибити на ньому гарний девіз. На цьому він заспокоївся і поїхав далі шляхом, який був до впадоби його коневі, бо лицареві здавалося, що саме в цім і полягають справжні пригоди.

¹ Сформульована в дуже короткому виразі «програма» дій лицаря.